

ESITTELYJÄ JA ARVIOITA

KAUPPAPOLITTIKAN KYSYMYKSIÄ *

J. V. Snellman

Suomennos, kommentit ja liite: Juha Manninen

Myöhään syksyllä 1839 J. V. Snellman saapui Tukholmaan, mikä oli hänen sittemmin kolmivuotiseksi muodostuneen ulkomailla oleskelunsa ensimmäinen etappi. Samoihin aikoihin kahdesti viikossa ilmestyvä kirjallis-poliittinen sanomalehti *Freja* laajensi kokoaan ja toimittajakuntaansa. Snellman sai sen toimituksessa paikan.

Samassa numerossa, jossa lehti julisti uutta ohjelmaansa, ilmestyi nimimerkki F-e'n (= *finne*) artikkeli Hegelistä Fyris-joen varrella. Siinä valitettiin, ettei Ruotsissa kukaan ollut arvioinut Hegelin filosofiaa »itse järjestelmän kannalta».¹ Tekijä oli tietysti Snellman, joka tulevan kevään mittaan tarttui lehdessä lukuisiin kirjallisiin ja poliittisiin aiheisiin.²

Ohessa julkaistava *Freja*'n numerossa 33 huhtikuun 28. päivänä 1840 ilmestynyt kauppapoliittisia kysymyksiä käsittelevä kirjanarvostelu on todistettavasti Snellmanin tekemä. Sen alla on nimimerkki F. Syystä tai toisesta kirjoitus on kuitenkin jäänyt huomaamatta Snellmanin *Samlade arbeten*'in toimituskunnalta ja siten myös alkuperäiseen ruotsinkieliseen esikuvaan nojaavien *Kootujen teosten* toimittajilta.³ Kukaan Snellmanin myöhemmistä tutkijoista ei myöskään ole tätä kirjanarvostelua huomannut. Se ilmestyy siten alla ensimmäisen kerran alkuperäisen sanomalehtikontekstinsa ulkopuolella.

* * *

1. *Stockholms Fabriks- och Manufaktur-Societeters underdåniga påminnelser vid Tullkomitéens betänkande och förslag till ny Tulltaxa.*⁴

2. *Införselsfrihet och Skyddsförfattningar, betraktade ifrån erfarenhetens och historiens synpunkt af Fr. List, Professor. Med Företal och tillägg af Öfversättaren.*⁵

* Alkuperäisessä asussaan kirjoitus on vailla varsinaista otsikkoa. Sillä on vain aiheotsikko 'National Ekonomi'. Tässä käytetty otsikko ei siis esiinny Snellmanilla.

Kumpikin näistä kirjoituksista ansaitsee runsaasti huomiota rikkaan sisältönsä ja koskettelemansa vapaan tieteellisen tutkimuksen takia samoin kuin myös nähtyinä kiistakirjoituksiksi periaatekysymyksessä, joka on tällä hetkellä säätyjen pohdittavana ja jonka ratkaisemisesta maan menestys tai taantuminen tulee pitemmän tai lyhyemmän aikaa riippumaan. Nämä teokset lienevät tervetulleita etenkin sille, joka ei ole erityisesti perehtynyt aiheeseen, mutta toivoo sen luonteesta jotain muuta oivallusta kuin jotkin pateettiset valtiopäivämiesten puheet tarjoavat; vaikkakin teokset antavat myös kirjallisesti sivistyneelle valtiotalouden tuntijalle tietoja tieteiden nykytilasta ja siitä niiden periaatteiden mullistuksesta, minkä tiettyjen maiden kokemus on aiheuttanut.

Ensimmäinen teos sisältää otsikossa mainitun tärkeimmän kirjoituksen lisäksi joukon siihen liitettyjä 'Valaisevia lisiä ja muistutuksia'. Nämä viimeksi mainitut, laajan selvittelyn hedelmät, muodostavat kokemukseen ja asiaoloihin perustuvan todistuksen tärkeimmän kirjoituksen jokaiselle väittämälle. Ne esittävät sellaisen paljouden vastaansanomattomia tosiasioita, että ne saavat pinttyneimmänkin ajattelijan vakuuttuneeksi siitä vaarasta, jonka valtiotalouden rakentaminen joillekin abstrakteille ja sen vuoksi mielivaltaisille yleisille oppilauseille muodostaa. Erityisesti kirjoitus tekee selkoa niistä seikoista, jotka ovat ehkäisseet korkeampien elinkeinojen kukoistusta Ruotsissa, ja niistä todennäköisistä seuraamuksista, jotka tullikomitean ehdotuksessa vahvistetuilla toimenpiteillä tulee maalle olemaan. Tämän komitean menettelystä samoin kuin niistä katsomuksista, jotka sen jäsenet ovat tuoneet työhön mukanaan, kirjoitus antaa hyvin erikoislaatuisen kuvan. Siinä nimittäin selvitetään, että komitean jäsenet ovat ratkaisseet itse pääkysymyksen *ennen kuin* he millään tavoin tutustuivat niihin muistutuksiin ja toivomuksiin, joiden kirjalliseen esittämiseen komitean jäsenille hallitus oli myöntänyt yhdistyksille luvan. Sen, mitä vastaavanlaisissa komiteoissa muissa maissa pidetään pääasiana, nimittäin teollisuuden ja manufaktuurin harjoittajien kuulemisen, ei Ruotsin tullikomitea siten ole katsonut ansaitsevan vähäisintäkään huomiota. Sillä innolla, jota komitea siten on osoittanut ja johon lukuisat valtiopäivämiehet näyttävät yhtyvän, voi hyvinkin olla monenlaiset syyt. Tärkeimpiä lienee niiden kauppiaiden väärinkäsitykseen perustuva intressi, jotka näkevät laajennetussa kaupankäynnin vapaudessa kultakaivoksen.⁶ Sen, miten illusorisia nämä toiveet ovat, osoittaa nyt kyseinen kirjoitus enemmän kuin riittävästi ja jälkimmäinen kirjoitus tarjoaa tälle todistukselle lisätukea kaikkien maiden historiasta. Jopa herroilla ruukinomistajilla on tullikomitean ehdotuksessa »oma intressi» valvottavanaan, koska tämä lupaa heille »vapautusta kaikesta takkiraudan vientitullista», minkä vapautuksen he yrittävät aikaansaada luulotteluilla siitä korvauksesta, jonka valtio saa korotetusta tuontitullista, so. kotimaisten tehtaiden kustannuksella. Vielä eräs intressi saattaa olla pelissä, nimittäin ulkomaalaisen. Kun jälkimmäisestä kirjoituksesta lukee niistä monenlaisista järjestelyistä, joita esimerkiksi englantilaiset ovat sallineet itselleen sekä vanhassa että uudessa

maailmassa valmistakseen markkinat tuotteilleen, ja kun ajattelee sitä ahdin-koa, jossa heidän vientikauppansa tätä nykyä on, on tuskin luultavaa, että he olisivat jättäneet käyttämättä hyödykseen Ruotsin nykyistä suhdannetta, ja moni vapaakaupan intoilija tietänee, moni taas on tietämättä, kenen asioilla liikkuu.

Pääasiallisin, kipein päivän kysymys, kuten seurojen kirjoitus osoittaa, on muutamain sanoin: *että kieltojen kumoaminen ja suojatullien voimaansaattaminen tätä nykyä ja siinä tilassa, jossa tullivalvonta ja tullilaitos yleensä Ruotsissa ovat, olisi suora toimenpide tehtaiden kumoamiseksi.* On kyllä kuultu porvarissäädyn edustajan väittävän, että tullikavallus olisi helpommin kontrolloitavissa kuin salakuljetus. Sulasta kunnioituksesta arvon puhujaa kohtaan oletamme kuitenkin, ettei hän ole itsekään odottanut, että häntä uskottaisiin. Jollei hän todellakaan tiedä, miten tullikavallusta harjoitetaan, niin nyt esiteltävästä kirjoituksesta saa siitakin asiasta monenlaista tietoa. Tullikomiteahan ei ole tehnyt mitään ehdotusta tähän asti kukoistaneen tullikeinottelun hillitsemiseksi vaan pelkästään lisännyt houkutusta ja mahdollisuutta sen harjoittamiseen suuremmassa mitassa. Ei olekaan kummallista, että tämä komitea on monella taholla saanut osakseen — kiitosta.

Periaatekysymyksessä rajoittamattoman tai rajoitetun kaupanvapauden paremmuudesta tämä kirjoitus sisältää paljon sellaista, mikä herrojen kosmopoliittien ja maailmanparantajien maksaisi vaivan lukea ja ottaa opikseen. Tässä se liittyy läheisesti jälkimmäiseen kirjoitukseen, joka yleisinä kuvauksina esittää joukon tosiasioita, joiden lähemmäksi valaisuksi osin kääntäjän alahuomautukset, osin huomautuksen ensimmäisessä kirjoituksessa tarjoavat erityisdetaljeja. Tarkkaavainen lukija vakuuttuu siitä, miten läheisesti oppi yleisestä kaupanvapaudesta liittyy yleiseen ihmisoikeuteen positiivisen, kansallisen lainsäädännön asemesta, rajoittamattomaan yleiseen edustajanvaaliin jne., sanalla sanoen: sellaiseen liberalismiin, joka asettaa järjen valtion ja sen laitosten ulkopuolelle ja jonka todistus on sen vuoksi väkivalta ja mielivalta.⁷ Se, joka on Ranskan vallankumouksen historiassa nähnyt fysiokraattien oppeja esitettävän sen vaikuttaviin syihin kuuluviksi, voi tässä mainituista kirjoituksista oppia oivaltamaan, mitä tällä tiedolla tarkoitetaan. Prof. List, mies, joka on liberaalin ajatus- ja toimintatapansa vuoksi joutunut maanpakoon, ilmaisee avoimesti vakaumuksensa, että 'Colbertin järjestelmä' viisaudella ja oivalluksella jatkettuna olisi voinut »uudistusten tietä» vaikuttaa »julkisen vapauden muotoutumiseen» aina siinä määrin, että »Ranska ei silloin olisi kokenut mitään vallankumousta». Mainitut abstraktit opit perustuvat kaikki abstraktiolle kaikesta yhteiskuntatilasta. Yleisen vapauden edistäminen kaupankäynnissä on siten myös yleisen, maapallon kaikista kansakunnista koostuvan yhteiskunnan edistämistä. — Sikäli näitä teorioita voisi pitää kauniina unelmana »tuhatvuotisesta valtakunnasta». Mutta se, että sillä tavoin kuin nyt Ruotsissa pyritään

edistämään yleistä kaupanvapautta muilta kansakunnilta vastavuoroisuutta edellyttämättä, todistaa sen laatuudesta itseuhrautumisesta, jota kristinusko ei vaadi edes yksilöiltä, vielä vähemmän kansakunnilta. On valitettavaa, että Ruotsi myös tässä suhteessa pyrkii tekemään sen, mikä muualla on hylätty jo vuosikymmeniä sitten. Täytynee uskoa, että tämä into kokeilla *in praxi* juontuu puutteellisesta tieteellisestä elämästä, haluttomuudesta teoriaa kohtaan.

Sen, miten pitkälle mielipiteiden hämmennys nykyisessä riidassa on mennyt, näkee siitä, mitä puhutaan »kansallisista elinkeinonhaaroista». Ei vaatine kuitenkaan erityisen paljon »ajatuksenlahjan vaarallista ponnistusta» sen oivaltamiseksi, *että kaiken sen tuottaminen, mikä on muodostunut kansakunnalle enemmän tai vähemmän yleiseksi tarpeeksi, on myös kansallista elinkeinoa.* Erityisesti nykyhetkenä, jolloin pauperismi uhkaa Eurooppaa uudella vallankumouksella, pitäisi kai jokaisen kansakunnan nähdä etunsa siinä, että kohottaa elinkeinonsa ainakin siihen tasoon, että niiden tuotteet tyydyttävät maan omat tarpeet. Maanviljelijän on myös helppo käsittää se etu, jonka tehtaat ja manufaktuurit kuluttajien määrää lisäämällä tuovat maanviljelykselle. Ja tuotannon lisäys onkin maanviljelykselle todempaa ja yleisempää etua kuin se, jonka muutamat harvat kauppiaat voivat itselleen saada vapaalla tuonnilla, mikä etu sitä paitsi nopeasti katoaisi, kun markkinat tuota pikaa ylitarjonnan vuoksi joutuisivat laskemaan hinnat ja kun maataloustuotteiden menekin vähentymisen vähentäisi kaikkien niiden tavaroiden ostajia, joita voidaan nimittää ylelisyystarvikkeiksi.

Tunnustamme hämmästyksemme siitä toteamuksesta, että jälkimmäisessä kirjoituksessa vapaa Pohjois-Amerikka on katsottu kuuluvaksi niihin valtioihin, jotka ovat eniten kärsineet vapaan kaupan väistämättömistä seuraamuksista. Prof. Listin tietojen todenperäisyyttä ei kuitenkaan voida epäillä sen enempää kuin hänen pätevyyttään arvioida oloja maassa, jossa hän maanpaossaan on vuosikausia oleskellut. Yhtä sattuva lienee kääntäjän alahuomaus sivulla 65 ja seurr. niiden kannalta, jotka myös kansantaloustieteessä ovat halunneet nostaa Norjan esimerkiksi.

Tämän selostuksen tekijä, joka tässä suhteessa uskoo olevansa puolueettomampi kuin ehkä kukaan muu tuleva arvostelija, päättää kiittämällä ensimmäisen kirjoituksen tekijää, joka myös kuuluu olevan jälkimmäisen kääntäjä, kunnoituksesta sitä tosi tieteellistä henkeä kohtaan, jolla hän on aihettaan käsitellyt.⁸ Torjuen yhtä lailla tyhjästä abstraktiosta kuin keräilijän pelkästään mekaanisen tosiasiakokeilun hän on näissä kirjoituksissaan osoittanut filosofista terävyyttä ja yleiskatsauksellisuutta sekä erikoistuneimpiin tutkimuksiin pohjautuvaa kokemuksen todistuksen kunnoittamista. Nämä ominaisuudet esiintyvät harvoin yhdistyneinä ja tekijä näyttää Ruotsissa saaneen näistä ominaisuuksista osakseen vähemmän tunnustusta kuin hän totuuden mukaan ansaitsi.

KOMMENTIT:

¹ Ks. 'Hegel vid Fyrisån', *Johan Vilhelm Snellmans samlade arbeten*, III (Otava, Helsinki 1893), s. 110.

² Ks. Snellmanin toiminnasta Ruotsissa Thiodolf Reinin teosta *Juhana Vilhelm Snellmanin elämä*, I (Otava, Helsinki 1904), luvut 6 ja 8. Reinin näkemykset ovat kuitenkin paikoin puutteellisia ja virheellisiäkin. Kysymystä Snellmanin Ruotsin ajasta ei ole toistaiseksi tyydyttävästi selvitetty.

³ Ks. tästä aiheesta yleisemmin kirjoitustani 'J. V. Snellmanin vuoden 1840 kirjoitukset valtiosääntöuudistuksen periaatteista' (ilmestyy sarjassa *Acta Universitatis Oulensis B: Humaniora*).

⁴ Kirjanen on julkaistu anonyymisti, mutta sen tekijäksi tiedetään *Freja*'n piiriin kuulunut lehtimiesveteraani Johan Johansson, joka muistetaan ensi sijassa *Argus*-lehden toimittajana, *Argus-Johanssonina*. Hän oli myös Snellmanin tässä samassa arvostelussa käsittelemän Friedrich Listin tutkielman ruotsintaja ja esipuheella täydentäjä, minkä seikan Snellman arvostelun lopussa osoittaa tietävänsä, vaikka ei paljastakaan anonyymin tekijän henkilöllisyyttä. Myöhemmin, *Freja*'n numerossa 65 vuonna 1840 Snellman julkaisi kirjoituksen 'Individens förhållande till lagen', joka on julkaistu *Samlade arbeten*'issa (osa III, ss. 159—63). Myöhemmän kirjoituksensa loppuosassa hän keskustelee vielä toisesta ruotsiksi julkaistusta Listin tutkielmasta *Om vigten och betydelsen af slöjder och manufakturere för ett samhälle*, joka ilmestyi niin ikään Johanssonin kääntämänä.

Johan Johanssonilla näyttää olleen Snellmanin katsomusten kehitykseen tärkeä vaikutus, joka on jäänyt aikaisemmassa Snellman-tutkimuksessa huomiotta. Ei ole nähtävästi huomattu, että juuri hän on mm. yllämainittujen, Snellmanin suuresti kiittämien kirjoitusten takana. Kuitenkin Johansson omin ilmoittaa näin olevan *Freja*'n numerossa 94.

Kannattaa mainita, että Johansson oli itsekin *Freja*'ssa pitkin vuotta 1840 monin tavoin aktiivisena toisaalta Friedrich Listin edustamien taloudellisten oppien puolesta, toisaalta tullikomitean ehdotuksia vastaan. Numerossa 35 on julkaistu hänen kääntämänsä katkelma Listin ensin mainitusta tutkielmasta. Se on otsikoitu 'Om ensidigheten af den nyare Statsekonomiens princip'. Siinä arvostellaan sitä, miten Adam Smith ja hänen koulunsa asettavat »taka-alalle politiikan, valtion, kansan ja isänmaan käsitteet eli kaikki kansalliset voimat ja olot».

Muutamassa seuraavassa numerossa taas arvostellaan liberaalin *Aftonbladet*-lehden esittämää tullikomitean ajatusten puolustusta. Numerossa 44 alkaa artikkelisarja 'Om Införselsförbud och Skyddstullar, och om principen för skyddsafgifter'. Numeroissa 59 ja 60 on artikkeli 'Statsekonomiens högsta grundsats', joka liittyy samaan aihepiiriin ja johon Snellman puolestaan ottaa kantaa kirjoituksessaan 'Individens förhållande till lagen' joitakin numeroita myöhemmin; tämä artikkeli sisältyy nimittäin Johanssonin jälkimmäiseen Listin tutkielmaan kirjoittamaan johdantoon.

Vielä myöhemmin syksyllä 1840, Snellmanin jo lähdettyä Saksan matkalleen, Johansson käsitteli puheena olevaa aihepiiriä numerossa 71 alkaneessa artikkelisarjassaan 'Revolutionen i de Statsekonomiska wettenskaperna' sekä numeroissa 95 ja 96 kirjoituksessaan 'Några ord om ströskriften: »Granskning af List's m. fl. skrifter i Statsekonomien»'.

Voidaan sanoa, että Johansson kävi vuonna 1840 kiivasta kampanjaa Friedrich Listin taloudellisten oppien puolesta ja että Snellman osallistui tähän kampanjaan tukien Johanssonia muun muassa ohessa julkaistavalla kirjanarvostelullaan. Snellmanin myö-

hempä kirjoitus kuitenkin osoittaa, ettei Snellman kaikissa kohdin hyväksynyt Johanssonin näkemyksiä ainakaan sellaisinaan.

⁵ Friedrich List oli Saksassa nousevan teollisuuskapitalismin etujen ajaja ja teoreettisesti Adam Smithin ja David Ricardon perinteiden jatkaja, vaikka hän torjuikin viimeksi mainittujen liberaalin kosmopolitismien taloudellisen nationalismien hyväksi. List joutui luopumaan akateemisesta urastaan poliittisen toimintansa takia, julkaisi Yhdysvalloissa vuonna 1827 teoksen *Outlines of a new system of political economy* sekä palatuaan maanpaosta kotimaahansa pääteoksensa *Das nationale System der politischen Oekonomie*, Erster Band. Der internationale Handel, die Handelspolitik und der deutsche Zollverein (J. G. Cotta'scher Verlag, Stuttgart ja Tübingen 1840).

Tässä teoksessa List kehitti suojelujärjestelmää, joka sopisi vasta kehittymässä olevaa saksalaisen kapitalismin tarpeisiin. Teoksen ensimmäinen 'Buch' on historiallinen katsaus eri maiden taloudelliseen kehitykseen. Sen ajatukset List esitti pääpiirteissään jo 1839 tutkielmassaan 'Die Freiheit und die Beschränkungen des auswärtigen Handels, aus den historischen Gesichtspunkt beleuchtet' (ks. *Friedrich List's gesammelte Schriften*, II, julk. Ludwig Häusser, J. G. Cotta'scher Verlag, Stuttgart ja Tübingen 1850, ss. 63—100). Snellmanin oheinen kirjanarvostelu koskee juuri tämän tutkielman ruotsinnosta. Listin teoksen teoreettinen pääosa, toinen 'Buch', puolestaan kehitti edelleen niin ikään vuonna 1839 julkaistun tutkielman 'Das Wesen und Werth einer nationalen Gewerbsproduktivkraft' ajatuksia, arvoteorian kritiikkiä kansallisten tuotantovoimien kehittämisen periaatteen kannalta (*op. cit.*, ss. 101—49).

Johan Johanssonin käännösten ansiosta Listin ajatukset tulivat tavattoman nopeasti ruotsalaisen yleisön saataville. Snellmanin ja Listin taloudellisten katsomusten suhteesta ks. Jussi Teljo, *Valtio ja yhteiskunta Snellmanin valtiofilosofiassa* (Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo 1934), luku 'Talouselämä'. Teljo ei kuitenkaan ole tuntenut ohessa julkaistavaa kirjoitusta.

⁶ [Snellmanin oma alahuomautus] On omalaatuista, että näiden herrojen ei koskaan kuule puhuvan rajoittamattomasta *säätelyvapaudesta*, vaikka tämä on yleisen kaupanvapauden pääehtoja.

⁷ Tässä esiintyvä kielteinen asenne yleiseen edustajanvaaliin on ristiriidassa sen kanssa, mitä Thiodolf Rein (*mt.*, ss. 200—1) väittää Snellmanin kannasta ennen *Läran om staten* -teosta. Se sopii kuitenkin täsmälleen siihen tulkintaan, jota puolustan nootissa 3 mainitussa kirjoituksessani.

⁸ Viittaus puolueettomuuteen tarkoittanee sitä, että arvostelun kirjoittaja on muukalainen. Kirjoituksessa 'Individens förhållande till lagen' (*Samlade arbeten*, III, s. 163) esiintyy samanlainen viittaus »puolueettomaan tarkkailijaan».

LIITE: MARX JA LIST

Karl Marxille Pariisiin Barmenista 19. marraskuuta 1844 lähettämässään kirjeessä *Friedrich Engels* mainitsee suunnitelmastaan kirjoittaa eräänlaisina välitöinä »kai joitain kirjasia, nimittäin *Listiä* vastaan, kunhan saan aikaa» (*Marx Engels Kirjeitä*, Kustannusliike Edistys, Moskova 1976, s. 21). Engels ei tällaisia kirjasia laatinut, mutta sen sijaan hän käsitteli Friedrich Listiä ja suo-

jatullijärjestelmää keväällä 1845 toisessa Elberfeldin puheessaan, jonka *Rheinische Jahrbücher zur gesellschaftlichen Reform* julkaisi. Tässä puheessaan Engels katsoi kaikkien Saksalle tarjolla olevien vaihtoehtojen johtavan väistämättä 'pauperismiin' ja sen tuloksena proletariaatin sosiaaliseen vallankumoukseen omistavia luokkia vastaan.

Kirjessään Marxille Brysseliin 17. maaliskuuta 1845 Engels puuttui jälleen suunnitelmaan Listin kritiikistä: »... halusin käydä Listiin käsiksi käytännöllisesti, kehitellä hänen järjestelmänsä käytännöllisiä seurauksia. Niinpä aion hie- man laajentaa erästä Elberfeldin puhettani [...], jossa jo tein tämän lyhyesti. Oletan sitä paitsi Bürgerin Hessille kirjoittaman kirjeen ja Sinun ominaisuuksiesi perusteella, että Sinä kohdistat suurempaa huomiota Listin *premissihin* kuin hänen johtopäätöksiinsä...» (*op.cit.*, s. 26).

Kuten kirjeestä ilmenee, myös Marx suunnitteli kirjoittamaan Lististä. *Pyhän perheen* valmistumisen jälkeen Marxin harrastukset suuntautuivat historiallisiin ja taloudellisiin kysymyksiin. Vuoden 1845 alussa hän oli tehnyt kustannussopimuksen kaksiosaisen teoksen *Kritik der Politik und Nationalökonomie* julkaisemisesta. Saksalaisten maiden sensuuriolot johtivat kuitenkin tämän sopimuksen purkamiseen. Edes Marxin käsikirjoituksia teosta varten ei ole säilynyt. Myöhemmin samana vuonna Marx ryhtyi kirjoittamaan *Saksalaista ideologiaa*, jonka senkin julkaiseminen osoittautui mahdottomaksi.

Näiden projektien välissä Marx laati käsikirjoituksen kritiikiksi Listin kirjasta *Das nationale System der politischen Oekonomie*. Käsikirjoitus löydettiin Marxin jäämistöstä vasta hiljattain ja julkaistiin ensimmäisen kerran venäjän- nökseenä (ks. *Voprosy Istorii K.P.S.S.*, N:o 12, 1971). Alkukielellä sen julkaisi *Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung* 14 (1972): 3, ss. 425—46.

Marx ja Engels tulkittivat Listin kirjan saksalaisen porvariston uuden tarmokkaan asenteen ilmaukseksi. »Keskiluokan eli porvariston poliittinen liike Saksassa voidaan ajoittaa vuodesta 1840 alkaneeksi», Engels totesi myöhemmin kirjoituksessaan vallankumouksesta ja vastavallankumouksesta Saksassa (*MEW* 8, s. 14), Saksalaisten maiden taloudellinen yhdentyminen 1830-luvulla, *Zollverein*, avasi saksalaiselle teollisuudelle laajat markkinat, joiden suojelemista ulkomaiselta kilpailulta tämän teollisuuden piirissä Listin johdolla vaadittiin. Marx ja Engels pyrkivät kiinnittämään huomion vaatimusten erityisluonteen: toisaalta saksalaisen työläisen riistämiseen entistä järjestelmää häikäilemättömämmin, toisaalta vanhan poliittisen järjestelmän tukemiseen vastapalveluna sille, että se torjuu ulkomaisen kilpailun uhkan.

»Mitä olisi tullut englantilaisesta ja ranskalaisesta porvaristosta, jos se ensin olisi pyytänyt korkealta aatelilta, arvon byrokratialta ja hallitsijanhuoneilta lupaa 'teollisuuden' tuomiseksi 'lainvoimaisesti'?» Marx kysyy käsikirjoituksessaan. Hänen tarkoituksenaan on paljastaa Listin taloudellinen oppi eräänlaiseksi epärehelliseksi idealisoivaksi verbalismiksi: »Listin järjestelmän koko [...] teoreettinen osa ei ole muuta kuin rehellisen taloustieteen teollisen mate-

rialismin naamioimista ideaalisin fraasein. Asian hän jättää sikseen, mutta ilmaisutavan hän idealisoi.»

Marx ivaa, että saksalaisen porvarin on ensin luotava »uusi rikkauden teoria» ennen kuin voi katsoa rikastumisen arvonsa mukaiseksi tehtäväksi. »Hän luo uuden 'idealisoivan' taloustieteen, jolla ei ole mitään yhteistä profaanin ranskalaisen ja englantilaisen taloustieteen kanssa, voidakseen itsensä ja maailman edessä oikeuttaa sen, että myös hän haluaa rikastua.» Marx pyrkii todistelemaan, että List tässä tarkoituksessa vääristelee toisten taloustieteilijöiden katsomuksia, selittää Smithin järjestelmää tämän henkilökohtaisella maineen kaipuulla, Sismondin järjestelmää jopa esittäjänsä ruumiillisella vajavuudella ja ylipäänsä puhuu vain järjestelmistä ikään kuin kysymys ei olisikaan yhteiskuntatodellisuudesta.

Listin omaperäisyyden Marx kiistää täysin. Pelkästään idealisoivat fraasit ja illuusiot ovat hänen mukaansa Listin panosta. Näihin kuuluu saksalaisen porvarin ylväs kieltäytyminen: »... en alistu kilpailun lakeihin, se on vastoin kansallista arvoani, kansakuntana olen saalistuksen yläpuolella.» Sen sijaan, Marx toteaa, kotimaassa hän haluaa olla riistäjä-*bourgeois*.

Marx esittää: »Työläisen kansallisuus ei ole ranskalainen, ei englantilainen ei saksalainen, se on *työ, vapaa orjuus, itsesaalistus*. Hänen hallituksensa ei ole ranskalainen, ei englantilainen, ei saksalainen, se on *pääoma*. Hänen kotiseutunsa ilma ei ole ranskalaista, ei englantilaista, ei saksalaista ilmaa, se on *tehtaan ilmaa*. Hänelle kuuluva maa ei ole ranskalaista, ei englantilaista, ei saksalaista maata, se on muutaman jalan *maanpinnan alapuolella*.»

»Maan rajojen sisäpuolella teollisuusmiehen isänmaa on raha», Marx kirjoittaa edelleen. »Porvaristolla on, niin kovasti kuin yksittäinen porvari toista vastaan kamppaileekin, *luokkana* yhteinen etu, samoin kuin se sisään päin on suunnattu proletariaattia vastaan, se on ulospäin suunnattu toisten kansakuntien porvaristoa vastaan. Tätä porvaristo nimittää *kansallisuudekseen*.»

Marx ei todellakaan säästä sanoja Listiä arvostellessaan: »Saksalainen porvari on orjavahti, joka heiluttaa suojatullin piiskaa antaakseen kansakunnalleen 'teollisuuskasvatuksen' hengen ja oppiakseen käyttämään sen lihasvoimia.»

»Hän [List] ei arvostele missään todellista yhteiskuntaa, hän arvostelee aitona saksalaisena tämän yhteiskunnan teoreettista ilmausta...

Tehdas on muuntunut jumalattareksi, manufaktuurivoimaksi.

Tehtailija on tämän voiman pappi.»